

ВИЯВЛЕННЯ І ОЦІНКА ДОСВІДУ ЯК ПЕРЕДОВОГО

Передовий педагогічний досвід і його види

У розробці і вдосконаленні способів педагогічної діяльності, які якісно забезпечили б новий рівень навчання й виховання підростаючого покоління, надзвичайно важливо вчасно виявляти і поширювати все нове, прогресивне, що народжується в практиці як окремих учителів, так і педагогічних колективів.

Передовсім необхідно проаналізувати такі поняття, як **педагогічна практика, педагогічний досвід, передовий педагогічний досвід, його види.**

Поняття **практика** визначається як діяльність, у процесі якої людина взаємодіє з матеріальним світом, змінює його і змінюється сама.

Досвід у філософській літературі трактується як особлива сукупність практики, а також як її результат – набуті способи діяльності, вироблені в результаті практики вміння і навички. Формування досвіду відбувається у практичній діяльності, якій притаманні стабільність, регулярність, повторюваність.

Педагогічна практика – специфічна діяльність, у процесі якої вчитель взаємодіє зі специфічним об'єктом – учнем, і за допомогою певних способів діяльності опосередковано впливає на формування його особистості, удосконалюючи й розвиваючи при цьому (а інколи змінюючи) власні способи впливу – методи й форми педагогічної діяльності.

Отже, **педагогічний досвід** - це сукупність знань, умінь, навичок, здобутих у процесі практичної навчально-виховної роботи. Аналіз поняття «педагогічний досвід» дає можливість визначити його як явище, що має зовнішні і внутрішні ознаки. Зовнішні ознаки неважко виявити навіть після побіжного ознайомлення з будь-яким досвідом – це його тематика, обсяг, характеристика за кількістю авторів досвіду та ін.

Залежно від обсягу теми передовий досвід можна розділити на **комплексний** та **локальний**. Комплексний досвід охоплює значну кількість питань роботи вчителя чи педколективу (наприклад, система роботи вчителя, педколективу школи, РНМЦ; система діяльності педколективу школи з етичного виховання учнів і под.). Локальний досвід охоплює лише одне або кілька взаємопов'язаних питань (наприклад, досвід учителя української літератури з проблеми аналізу художнього твору; досвід педколективу щодо обладнання та використання шкільного технічного центру тощо).

За кількістю авторів педагогічний досвід може бути **індивідуальним** або **колективним**. Там, де йдеться про конкретний (персональний) педагогічний досвід, говорять про «живу творчість учителя». Авторами колективного досвіду може бути методичне об'єднання вчителів, педколектив школи тощо. Іноді кажуть про більш широкий досвід, у створенні якого беруть участь педагоги певного регіону – району, області.

Внутрішні ознаки педагогічного досвіду характеризуються рівнем педагогічних знань, умінь і навичок, розвитком педагогічної свідомості, які обумовлюють способи педагогічного впливу на учнів і, врешті, результати цього впливу – якість навчання і виховання школярів. На основі рівня педагогічних знань, навичок і вмінь науковці поділяють педагогічний досвід на окремі групи, такі, наприклад, як **передовий, позитивний, ефективний, неефективний, раціональний, нераціональний, негативний**.

Найбільшою, основною є група позитивного досвіду, який характеризує практику роботи основної маси вчителів та інших працівників народної освіти.

Досвід недостатній – це неповний досвід молодих учителів, досвід застарілий або помилковий.

Особливу групу складає **передовий педагогічний досвід**. Надбання творчо працюючих учителів і цілих педагогічних колективів привертає увагу як науковців, так і працівників школи - практиків.

Передовий педагогічний досвід народжується, проростає з досвіду позитивного. Виділяється він з-поміж масової практики оригінальністю й новизною.

Якщо новизна досвіду має об'єктивний характер і за значенням наближається до наукового відкриття, такий досвід називають **новаторським**. Інколи пошуки вчителя-новатора виростають до рівня експериментальної роботи і його досвід набуває статусу дослідницького. Такий досвід у педагогіці – явище досить рідкісне, проте певна кількість наукових новацій починалася саме з передового досвіду (А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський). Експериментальними пошуками відзначається досвід відомих учителів-новаторів М.П.Гузика, Є.М.Ільїна, С.М. Лисенкової, В.Ф. Шаталова та ін.

Друга група передового досвіду відрізняється **раціоналізацією**, тобто удосконаленням практики навчання і виховання на основі творчого використання відомих форм, методів і прийомів педагогічної діяльності, новим оригінальним підходом до їхнього використання.

Прикладом раціоналізаторського досвіду є досвід роботи вчительки початкових класів із м. Кіровограда С.П. Логачевської, яка на основі розроблених структурно-логічних схем здійснює диференційований підхід до учнів на всіх етапах засвоєння знань.

До передового відносять і такий досвід, новизна якого має суб'єктивний характер. Не претендуючи на дослідження та відкриття, носії такого досвіду сумлінно виконують свої професійні обов'язки, користуються повагою серед колег, стають прикладом для молодих та менш досвідчених учителів. Такий досвід визначають як **зразковий (репродуктивний)**.

Підсумовуючи сказане, можна зробити такий висновок: **передовий досвід — це результат творчої праці вчителя чи групи працівників народної освіти**.

Першим етапом у процесі освоєння передового педагогічного досвіду є виявлення його з-поміж маси позитивного, що здійснюється за допомогою

критеріїв, які засвідчують ефективність того чи іншого нововведення. Беручи до уваги наявний досвід досліджень з педагогіки, визначають такі критерії передового педагогічного досвіду:

- **актуальність** - критерій, який означає, що досвід спрямований на розв'язання найважливіших на сьогодні проблем навчання, виховання і розвитку учнів;
- **оригінальність** - означає, що в практиці роботи даного педагога або педагогічного колективу використовуються форми, методи, прийоми, засоби, які ще не застосовувалися в умовах сучасної школи;
- **висока ефективність** - досвід можна вважати передовим лише тоді, коли педагогом досягнуто вищих порівняно з масовою практикою результатів навчання, виховання й розвитку;
- **стабільність результатів** - виявлений передовий педагогічний досвід характеризується стійкою ефективністю і стабільністю результатів протягом тривалого часу;
- **оптимальність** – означає, що оптимальними є витрати часу, зусиль учителів та учнів на досягнення результатів; отже, оптимальними є ті інновації, що досягають високих результатів при найменших фізичних, розумових і часових витратах;
- **можливість творчого застосування** передового педагогічного досвіду в масовій практиці.

Процес освоєння передового педагогічного досвіду складається з трьох, певною мірою, самостійних етапів, а саме:

- виявлення досвіду і оцінка його як передового;
- вивчення, поетапне узагальнення і опис;
- поширення та впровадження.

Центром виявлення передового досвіду є школа. І це закономірно. Хто краще за директора, завуча знає роботу вчителя, його готовність до пошуку, творчості? Адже адміністрація школи постійно спілкується з учителями, вивчає стан викладання предмета, рівень знань та вихованості учнів. До виявлення досвіду залучаються також методичні об'єднання вчителів за фахом, класних керівників тощо. Спілкування на рівні методоб'єднань (серпневі наради, відвідування відкритих уроків та різних заходів, обмін досвідом тощо) створюють основу для професійної характеристики кожного з його учасників.

Для фіксації здобутків передової практики адміністрація школи разом з головами методичних об'єднань раз на рік, у кінці першого півріччя навчального року, організовує збір інформації про передовий досвід. На основі спостережень, вивчення документації, записів, спостережень, опитування вчителів і учнів заповнюються інформаційні картки про кращі практичні знахідки. Така картка заповнюється в двох екземплярах, один з яких залишається в школі, другий надсилається до районного науково-методичного центру.

Вивчення передового педагогічного досвіду здійснюється в такій послідовності:

- визначення педагогічної проблеми та об'єкта для вивчення досвіду;
- попереднє (розвідувальне) вивчення та аналіз досвіду;
- теоретична підготовка та складання програми роботи;
- основне вивчення досвіду;
- систематизація та узагальнення одержаного матеріалу;
- зіставлення результатів вивчення з педагогічною теорією та передовою практикою і формулювання положень, рекомендованих для поширення.

До методики з вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду відносять складання програми та плану, вибір методів та прийомів вивчення досвіду. У програмі вказують тему, адресу досвіду, склад групи, яка вивчає досвід, обґрунтовують актуальність теми, необхідність узагальнення передового досвіду з обраного питання; формулюють мету, завдання, вказують основні методи вивчення та узагальнення досвіду. Нарешті, складають план виконання конкретних завдань кожним членом групи.

Мета вивчення досвіду формулюється в загальній формі. Конкретизується вона в задачах, розв'язання яких забезпечує досягнення загальної мети вивчення особливостей певної педагогічної системи.

Важливою складовою програм є план вивчення та узагальнення педагогічного досвіду.

ПЛАН

вивчення та узагальнення педагогічного досвіду

I розділ

Планується теоретична підготовка і розв'язання організаційних питань. Подається список літератури.

Вказується, що та коли слід зробити кожному члену групи, який емпіричний матеріал необхідно зібрати. Це можуть бути розробки поурочних планів-конспектів, зразки роздавального матеріалу, копії статей, доповідей та виступів учителя на засіданнях методоб'єднань, педагогічних радах, виробничих нарадах, серпневих конференціях, педагогічних читаннях тощо. Зазначається, застосування яких прийомів, форм і методів роботи потрібно фіксувати в щоденнику спостережень.

II розділ

Планується робота з тими, чий досвід вивчається (обговорення проаналізованої літератури під кутом зору поставлених завдань, консультації та узагальнення спостережень, консультації для підготовки доповідей, статей).

III розділ

Плануються етапи основного вивчення досвіду. На першому етапі плануються вивчення системи в цілому та окремих ланок навчально-виховного процесу, корекції досвіду; на другому - проведення контрольних зрізів, частковий опис досвіду; на третьому – подальші спостереження та аналіз з метою уточнення висновків про ефективність методичної системи.

До кожного етапу основного вивчення досвіду ставляться конкретні завдання. Проміжки часу між етапами дають змогу корегувати досвід відповідно до образних наукових положень.

IV розділ

Визначаються форми систематизації та узагальнення зібраних матеріалів, оформлення матеріалів для картотеки передового педагогічного досвіду. Планується також обговорення узагальнених матеріалів з активом райметодкабінету, відповідного кабінету міського або обласного ІІПО, рецензування матеріалу науковими співробітниками, строк подачі матеріалу для затвердження радою інституту.

V розділ

Плануються заходи щодо організації поширення досвіду проведення міського (районного) семінару на базі школи, лекції на курсах підвищення кваліфікації вчителів, підготовка експонатів для педагогічної виставки, доповіді на педагогічних читаннях, статті, брошури тощо.

Після того, як визначено тему та складено план, необхідно дібрати фактичний матеріал, потрібний для переконливих висновків.

При вивченні та узагальненні досвіду необхідно розкрити внутрішній зв'язок між різними прийомами та методами навчально-виховної роботи, що дає позитивні результати. Форми та методи збирання фактів різноманітні.

Спостереження навчально-виховного процесу слід проводити цілеспрямовано і планово, заздалегідь визначивши, що саме вивчати, на що звернути увагу. Спостереження та їх опис повинні бути об'єктивними.

Важливою формою є співбесіда з учителем. Вона допомагає з'ясувати, чим саме педагог мотивує застосування того або іншого прийому або методу, як саме досягаються результати.

Спостереження та співбесіди доповнюються вивченням методичної документації: календарних планів учителів, конспектів занять, учнівських робіт, річних і місячних планів роботи, протоколів педагогічних рад, виробничих нарад, методичних об'єднань.

Поєднуючи ці методи, можна зробити певний висновок про педагогічну майстерність педагога.

При вивченні досвіду доцільно вести педагогічний щоденник. Це сприятиме нагромадженню фактичного матеріалу. У щоденнику в довільній формі фіксується ефективність застосовуваних методів і прийомів роботи: дата, позитивне, негативне, рекомендації того, хто спостерігав за роботою.

Здебільшого робота щодо вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду планується на 1-2 роки. Аналіз, систематизація та узагальнення досвіду здійснюються на базі загальних теоретичних методів :

- **методів логічного мислення:** індукції та дедукції, аналізу та синтезу;
- **порівняння** (порівнювати слід лише однорідні об'єкти або поняття, лише за такими ознаками, які мають суттєве значення);
- **емпіричних методів:** вивчення літератури, документів та результатів діяльності; спостереження; опитування; оцінювання; тестування.

Реальна цінність результатів вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду значною мірою залежить від участі в цьому процесі самого творця досвіду, від того, чи володіє він прийомами та методами аналізу, систематизації й узагальнення власної педагогічної практики.

Структура діяльності вчителя щодо узагальнення свого досвіду різна, різні мотиви та мета цієї діяльності, проте незалежно від ситуації методи роботи, що застосовуються, а також форми підготовки результатів узагальнення досвіду однакові: це статті, доповіді, лекції. Нерідко ці матеріали стають основою посібника для вчителів або переростають у глибоке науково-методичне дослідження.

До **самоаналізу** вчитель звертається, коли вибрано педагогічну ідею для збагачення своєї практики. При виборі ідеї слід проаналізувати її з двох позицій. По-перше, ця ідея повинна бути актуальною з погляду завдань, що стоять сьогодні перед школою. Розрахована на перспективу, її розробка має зосереджувати зусилля вчителя на розв'язуванні конкретного завдання. По-друге, важливо реально оцінити свої можливості. При потребі слід провести теоретичну підготовку, в процесі якої відбуватиметься критичне переосмислення ідеї.

Успіх у справі збагачення своєї роботи новою педагогічною ідеєю значною мірою залежить від готовності вчителя до її сприймання, реалізації і, що важливо, від його психолого-педагогічної підготовки.

Один і той самий прийом у вчителів з різним рівнем підготовки може привести до протилежних наслідків.

Трапляються випадки, коли за певних умов цікава ідея «не спрацьовує» на практиці, не вписується в уже накопичений позитивний досвід, в ту педагогічну систему, що вже склалася. Що ж, не слід забувати, що нові ідеї реалізуються на практиці не відразу, а після їх творчого осмислення, розробки технології їх застосування в системі навчально-виховного процесу.

Уявлення про помилки в узагальненні й описі власного досвіду освоєння певної педагогічної ідеї дає аналіз відповідних матеріалів, що зібрані в районних методичних центрах. Так, узагальнення досвіду часто підміняється його фотографічним описом, не виділяється, що є новим, а що повторює або раціоналізує вже відоме. Не обґрунтовується ефективність нових прийомів і засобів навчання, не розкривається психолого-педагогічний механізм їх дії, не повідомляється, які саме уміння учнів і як удосконалюються.

У таких матеріалах рідко можна побачити аналіз труднощів, помилкових підходів, невдач, які обов'язково трапляються на шляху творчих

пошуків педагога. Інформація такого роду безперечно корисна - існує навіть думка про те, що педагогічну істину слід шукати між крайніми (позитивними та негативними) результатами.

При узагальненні досвіду особливого значення набувають процеси планування, підготовки та **аналізу уроку**. Саме тут створюється творча лабораторія вчителя. Доцільним є таке планування, коли центр ваги переноситься на підготовку до навчального року, циклу уроків з певного розділу програми, а не лише на підготовку до окремого уроку. Перспективне, зокрема тематичне, планування дає змогу врахувати специфіку навчального матеріалу, забезпечити цілісність його викладання та сприймання, подбати про створення умов для успішного засвоєння навчального матеріалу всіма учнями безпосередньо на уроці та реалізації основних виховних та розвивальних цілей.

Не менш творчим є процес **аналізу власного уроку**. В його процесі здійснюється самокорекція досвіду. Однак нерідко вчителю, який дав зразковий урок, важко обґрунтувати доцільність вибору певних методів навчання, видів навчальної діяльності учнів, визначити цільові установки уроку, оцінити рівень підготовки учнів даного класу. Саме ці дані звичайно відсутні в описах досвіду своєї роботи.

Залежно від поставленої мети розрізняють такі найбільш поширені **типи аналізу уроку**: 1) повний; 2) комплексний; 3) аспектний. Для кожного з них визначають дидактичний, психологічний, методичний та організаційний аспекти аналізу.

Повний аналіз уроку дає найбільш докладну картину про систему роботи вчителя. Якщо проводиться повний аналіз кількох уроків з однієї теми, то говорять про **комплексний аналіз**. **Аспектним** називають аналіз одного з компонентів уроку.

Збираючи матеріал для узагальнення досвіду, корисно окремі заняття або їх фрагменти протоколювати. Усі записи учнів, їхні письмові роботи зберігаються. З учнями корисно проводити бесіди, інтерв'ю та анкетування. Це дає змогу скласти загальне уявлення про те, як самі учні сприймають ту або іншу методику; навчання, допомагає визначити рівень їхніх знань, розвитку.

Чим більше зібрано матеріалу, тим результативнішим є процес його **аналізу і систематизації**. Учитель уточнює мету, завдання майбутньої доповіді або з'ясовує основні і положення майбутньої методичної розробки, з'ясовує, які елементи набутого досвіду варто розвивати та поширювати.

План повідомлення може бути таким:

1. Мотивація вибору теми.
2. Цілі й задачі доповіді (статті, методичної розробки).
3. Психолого-педагогічне обґрунтування вибору теми.
4. Виклад особистого досвіду (аналіз досвіду та узагальнення спостережень).
5. Висновки, пропозиції.

Узагальнення власного досвіду - процес складний, проте саме завдяки йому підвищується педагогічна майстерність.

Види узагальнення ППД

Узагальнення передового педагогічного досвіду є важливішою передумовою його ефективного користування. Необхідно обирати доцільні види узагальнення для забезпечення його високого рівня.

Під узагальненням ППД розуміється виявлення та фіксації в досвіді найбільш характерних, повторюваних типологічних характеристик, які відзначають успішність діяльності вчителя протягом досить тривалого періоду часу, та здатних впливати на вдосконалення масової шкільної практики.

Узагальнення – це не тільки вивчення у досвіді основної ідеї, а й розкриття провідних соціально-психологічних якостей особистості вчителя, типових технологічних характеристик (способів, методів, прийомів) та зразків педагогічної діяльності.

Існує три основних види узагальнення передового досвіду: **показ, розповідь та опис**.

У внутрішньошкільних умовах найбільш ефективно узагальнення досвіду у вигляді **показу**. Воно доступне, інформативне, дозволяє сприймати досвід на логічному рівні. Однак не кожний досвід може бути показаний й не кожний вчитель здатний його показати. Тому це питання в кожному окремому випадку вирішується індивідуально. Щоб передача досвіду не набула формального характеру, адміністрація закладу (методист) повинна надати необхідну допомогу вчителю в тому, як краще показати свій досвід. При показі необхідно приділяти увагу проблемам педагогічного аналізу та самоаналізу як основним засобам проникнення в сутність навчально-виховної діяльності. Спільний аналіз уроку розвиває в учителя вміння самоаналізу.

Показ досвіду супроводжується відповідними коментарями, які містять відповіді на запитання: що це? для чого? (мета) що дає? (результат), і являє собою найбільш повну інформацію про нього.

Однією з форм показу є **відкритий урок**. На відкритому уроці педагоги мають можливість сприймати зразки праці вчителя-майстра, використані форми, методи, прийоми, характер спілкування з учнями у конкретних умовах.

Важливе значення для вдосконалення вчителя набуває його участь у колективному обговоренні відкритих уроків. Відкриті уроки надають можливість установлювати безпосередній контакт з автором досвіду, в неформальному спілкуванні отримати відповіді на хвилюючі питання, виявити нове коло проблем і спільно з учителем накреслити шляхи вирішення. Тим самим відбувається більш глибоке проникнення у творчу лабораторію вчителя, відкриваються можливості використати в особистій роботі не стільки зовнішні прийоми, скільки глибинні механізми педагогічної творчості.

Причини недостатньої ефективності проведення відкритих уроків

- недостатня підготовка аудиторії до сприйняття досвіду (невизначеність мети спостереження, несформованість необхідних психологічних настанов, відсутність внутрішньої готовності до сприймання, розуміння та застосування сутності досвіду);
- нечітко сформульовані мета та завдання показу (випадковість у виборі теми відкритого уроку, відсутність акценту в показі головних елементів досвіду), що заважає виявленню в досвіді найбільш суттєвого;
- відсутність зв'язку відкритого уроку з іншими уроками, з суспільно-педагогічною діяльністю вчителя, що не дає змоги виявити цілісну педагогічну систему роботи;
- незадовільна практика аналізу відкритих уроків (відсутність розгляду проблем, протиріч, з якими зіштовхується вчитель, та шляхи їх подолання);
- незадовільна організація проведення відкритих уроків (жорсткий регламент; дефіцит часу, який відводиться на коментарі до уроку; відсутність можливості розкрити суть досвіду, розгорнути колективний аналіз, диспут, обговорення, уточнити запитання, які цікавлять кожного присутнього на уроці).

Умови підвищення ефективності відкритого уроку

- чітке визначення адресної спрямованості (для кого, з якою метою демонструється урок: для колег, уже знайомих із досвідом учителя, що дає урок, або незнайомих із ним; молодих чи досвідчених учителів, предметників, що викладають той самий або ж інший навчальний предмет і т. ін.);
- цільова підготовка аудиторії (ознайомлення з соціально-педагогічними поглядами, педагогічними принципами вчителя, актуальними навчально-виховними проблемами, організаційно-педагогічними, навчально-матеріальними умовами, у яких працює вчитель);
- орієнтація показу на задоволення зацікавлень і потреб присутніх учителів;
- проведення аналізу уроку в зв'язку з поставленою перед показом метою, з залученням необхідних коментарів, що розкривають досвід учителя, уточнюють та конкретизують побачене на уроці.

Якщо вчитель або педагогічний колектив має потребу у використанні конкретного передового досвіду на рівні району, в такому випадку більш ефективним видом узагальнення є **розповідь** про нього.

Це обумовлено тим, що багаторазовий показ легко організувати лише при передачі досвіду усередині школи. У районі виникають технічні труднощі щодо здійснення кількаразового відвідування уроків учителя будь-якої школи.

Розповідь – це виступ автора досвіду на засіданнях педагогічної ради, методичного об'єднання, на конференціях, семінарах, педагогічних читаннях. У розповіді дається сконцентрована інформація про досвід, яка вміщує аналітичне повідомлення, причини того чи іншого педагогічного явища, надаються різноманітні приклади – все, без чого неможливо оволодіти технологією, що міститься в досвіді.

Слід уникати недоліків розповіді: безсистемності, аморфності, зайвої ілюстративності, неточності лексики, термінології. На заваді може стати незнання аудиторії та її запитів.

Доцільно користуватися наступною структурою розповіді про досвід:

- висвітлення досягнутих результатів та обґрунтування конкретних потреб, що спричинили пошук;
- конкретизація задуму вчителя, визначення шляхів його реалізації;
- перелік умов, що забезпечують досягнення найвищих результатів;
- інформація про організаційно-методичну систему роботи вчителя (засоби, методи, прийоми, організаційні форми);
- пояснення, що нового вніс досвід та що уже відоме по-новому, майстерно використовується педагогом;
- пояснення щодо того, які труднощі, яку проблему масової практики допомагає розв'язати даний досвід;
- висвітлення складнощів та суперечностей пошуку, які здолано педагогом у процесі становлення досвіду;
- адресна направленість досвіду, рекомендації щодо його використання.

Найбільш вдалою формою інформування про досвід є **розгорнута довідка** про нього. Її складають на підставі об'єктивних та достовірних відомостей, зібраних у процесі вивчення та аналізу досвіду:

- проводиться кваліфікація визначених явищ, дається їх наукове тлумачення;
- указуються суперечності й труднощі, які трапляються в масовій практиці та вдало розв'язуються в указаному досвіді;
- визначається головна ідея досвіду, пояснюється її своєрідність;
- обґрунтовується вибір методів і засобів педагогічної діяльності, своєрідність системи задач, що реалізуються педагогом, а також розкривається характер виховних та навчальних ситуацій, зміни мотивації, в інтелектуальній, емоційній сферах, які відбувалися в результаті діяльності учнів;
- указуються внутрішні зв'язки, закономірності, механізми досягнення успіху в навчанні та вихованні, взаємозалежність та взаємообумовленість усіх елементів роботи вчителя.

Описуючи досвід, необхідно визначити в ньому загальні риси, тенденції яких відбивають закономірності навчального процесу, й оригінальне, самобутнє, те, що можна віднести до особливостей особистості, індивідуальної манери вчителя або ж є специфічним для конкретного шкільного колективу.

Суть і структура впровадження досвіду

Практика свідчить, що для означення досліджуваного процесу вживаються різні терміни: поширення, впровадження, використання, освоєння.

«**Поширення**» досвіду - це дії організаційного характеру, спрямовані на популяризацію передової педагогічної ідеї. В основному цим займаються методисти, науковці, керівники шкіл, рідше самі автори досвіду у формі усних виступів та видання різноманітних друкованих матеріалів.

Термін «**впровадження**» відображає обов'язковість дій із реалізації передового досвіду. Коли провідна ідея досвіду вчителем засвоєна, перевага нового над уже існуючими методами і прийомами усвідомлена і він прагне укорінити запозичуване ним у власну практику з метою її вдосконалення, то ці його дії також відповідають терміну «впровадження».

Після того, як відбувся продуктивний синтез власного досвіду з передовим і вчитель пересвідчився, що це принесло позитивні наслідки в роботі, впровадження поступово переростає у використання.

«**Використання**» означає добровільне втілення тих чи інших передових досягнень, котрі дають користь у навчально-виховній роботі вчителя.

Застосування чужого досвіду - творчий процес, результатом якого є синтез особистих знань, вмінь та навичок з тими, що пропонує передова технологія. Досягається це не відразу, бо проходить через особистісну потребу вчителя в опануванні тим чи іншим передовим досягненням, вимагає певних зусиль, витрат часу.

Зробити своїми ідеї передового досвіду вчитель може, якщо особисто в цьому зацікавлений, адже жодні адміністративні вказівки не вирішать справи. З цього погляду для характеристики добровільної, вибіркової діяльності педагога щодо оволодіння і практичного застосування передового досвіду більш підходить термін «освоєння».

«**Освоєння**» в порівнянні з попередніми термінами охоплює більш широку галузь діяльності вчителя, яка починається вивченням змісту передового досвіду, виділенням в ньому головного і завершується ефективною реалізацією передових ідей у педагогічній практиці.

Готовність вчителя до освоєння досвіду може досягати різного рівня розвитку. Численні дослідження дозволили виділити 4 рівні прояву готовності вчителя до освоєння передового досвіду.

Елементарний рівень. У мотиваційній сфері переважають ситуативні мотиви вимушеності. Пізнавальний інтерес до передових досягнень практики не проявляється, учитель байдуже ставиться до вивчення передового досвіду і береться за його освоєння переважно під впливом розпорядження адміністрації школи або відділу народної освіти.

Середній рівень. У мотиваційній сфері домінують мотиви обов'язку, усвідомлення суспільної й особистої значущості використання передового досвіду недооцінюється. Вчитель проявляє нестійкий інтерес до здобутків

практики, обізнаність із передовими досягненнями творчо працюючих колег часткова.

Достатній рівень. Визнання особистої й суспільної значущості використання передового досвіду обумовлює позитивне ставлення вчителя до його освоєння. Особистий інтерес до вивчення передових досягнень проявляється в більшості випадків, що у поєднанні з зовнішніми стимулами сприяє утворенню позитивної мотиваційної сфери освоєння досвіду.

Високий рівень. Використання передового досвіду стало внутрішньою потребою вчителя, ставлення до передових досягнень практики носить активно дійовий характер, їх вивчення займає провідне місце в самоосвіті. Стійкий інтерес до передового досвіду проявляється постійно.

Форми і методи впровадження передового педагогічного досвіду

Ефективність впровадження передового педагогічного досвіду значною мірою залежить від удосконалення його форм і методів. Найпоширенішими формами є: курси підвищення кваліфікації; науково-практичні семінари й конференції; педагогічні читання; школи передового педагогічного досвіду; опорні школи; творчі групи вчителів з окремих предметів; захисти передового досвіду; наставництво.

Залежно від джерела знань про досвід розрізняють **методи впровадження:**

словесні (пояснення, розповідь, лекція, бесіда та ін.),
наочні (буклети, статті, мультимедійні презентації, відеозаписи уроків),
практичні заняття (семінари, ділові, рольові ігри, дискусії, розв'язання педагогічних завдань і ситуацій).

Значну роль у поширенні кращого досвіду роботи вчителів відіграють **шкільні методичні об'єднання**, одним із завдань яких є глибокий аналіз і узагальнення накопиченого вчителями досвіду, виявлення перспектив удосконалення педагогічної майстерності. На засіданнях методичних об'єднань вирішуються питання взаємодопомоги педагогів.

Проблемна (творча) група — оперативна і ефективна форма вивчення і впровадження нового в практику. До її складу входять найбільш теоретично підготовлені вчителі, які мають нахил до дослідницької роботи. Творча група створюється для вирішення конкретної педагогічної проблеми, над якою працює колектив. Завданням її є вивчення літератури з досліджуваного питання, систематизація й узагальнення досвіду колег, розробка методичних рекомендацій.

Останнім часом широкого розповсюдження набули **творчі звіти** вчителів перед колегами. Вони проходять на педагогічних радах, виробничих нарадах, засіданнях методичних об'єднань. Звітуючись перед педагогічним колективом, учитель ділиться своїми знахідками, розкриває технологію досвіду, демонструє дидактичний матеріал, плани уроків, творчі роботи учнів. Творчий звіт учителя – це своєрідна форма узагальнення та розповсюдження передового педагогічного досвіду.

Учитель, який виступає з творчим досвідом, – це людина, яка має авторитет у колективі, систематично досягає високих результатів у навчальній та виховній роботі. Це носій передового досвіду, який сприяє формуванню та розвитку професійної майстерності, творчих здібностей учителів, зростанню кількості учнів з яскраво вираженою потребою в самоосвіті

Творчий звіт здійснюється в кілька етапів.

1. **Підготовчий етап** (організація ознайомлення колег із досвідом роботи вчителя, узагальнення його досвіду) включає:

- складання графіку відкритих навчальних та позаурочних занять учителя на базі його кабінету із зазначенням теми, методичної мети, термінів;
- доведення запанованих заходів до відома членів колективу (за місяць до звіту);
- підготовка та оформлення виставки про роботу вчителя.

2. **Основний етап** включає:

- підготовку виступу вчителя на творчому звіті;
- підготовку виступів його колег;
- підготовку адміністрацією аналізу – характеристики досвіду роботи вчителя;
- підготовку матеріалів до публікації.

3. **Узагальнювальний етап** включає:

- вступне слово про працю вчителя (виголошує директор школи або його заступник);
- виступ учителя;
- виступ колег, учнів, їхніх батьків;
- факти вияву уваги до роботи вчителя.

Цікавою і ефективною формою обміну досвідом, практичного навчання вчителів з його використання є **тижні педагогічної майстерності**.

У результаті вивчення різних форм роботи щодо використання передового педагогічного досвіду з'ясувалося, що найдійовішими є **відкриті уроки, неформальна товариська взаємодопомога**, яка здійснюється з ініціативи вчителів, та **самостійна робота вчителя**. Якщо на відкритому уроці справді демонструється досвід з певної проблеми авторитетного в колективі учителя, якщо цей урок — не черговий парадний захід, він є суттєвою умовою для засвоєння й подальшого творчого використання ідей досвіду.

Для підвищення ефективності формування кращого досвіду доцільно створювати в школі **групи науково-педагогічної інформації**. У залежності від кількості вчителів у колективі, до цієї групи можуть входити від 3 до 9 досвідчених учителів. Завдання групи - систематично й оперативно інформувати членів педагогічного колективу про досягнення педагогічної науки й передового педагогічного досвіду. З цією метою вивчається і пропагується спадщина видатних педагогів, готується список психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, пропонуються адреси передового педагогічного досвіду вчителів міста, району, школи.

Є два шляхи виникнення нового досвіду.

По-перше, джерелом такого досвіду може бути інтуїція, творчий пошук обдарованої, але не зовсім теоретично підготовленої людини. Певні труднощі, необхідність досягнення конкретної мети, врешті-решт любов до своєї праці стимулюють такий пошук. Проте вихід на передовий досвід таким шляхом — досить рідкісне явище.

Другий шлях виходу вчителя на передовий досвід — звернення до наукових знань, сучасних наукових ідей і прагнення застосувати їх на практиці.

Необхідно підкреслити, що масове новаторство, творчі знахідки, відкриття педагогів можуть виникнути передовсім на базі глибоких наукових знань і їх переосмислення у світлі власного досвіду. Проте не слід забувати, що передовий педагогічний досвід виникає на основі високої загальної культури вчителя.

Використана література

1. Орієнтовні критерії передового педагогічного досвіду. - Зб. наказів МО УРСР.- 1983, № 11.
2. Про вдосконалення системи вивчення і поширення передового педагогічного досвіду. - Зб. наказів МО УРСР.- 1988, № 1.
3. Передовий педагогічний досвід: теорія і методика / Під ред. Л. Л. Момот. К.: Рад. Школа.,1990. – 141 с.

